

Uwaga na braki w Krajowych Planach w dziedzinie Energii i Klimatu

Główne ustalenia dotyczące ambicji i braków
we wdrażaniu najnowszych Krajowych Planów
na rzecz Energii i Klimatu

ACCELERATE
CLIMATE ACTION
IN EUROPE

WSTĘP	3
GLÓWNE USTALENIA	6
Ambicje względem celów na 2030 r.	7
Wdrażanie KPEiK od 2022 r.	9
Jakość danych w aktualizacjach KPEiK	11
Stan KPEiK w Polsce	13
ANEKS – METODOLOGIA I ŹRÓDŁA	16

WSTEP

Krajowe Plany w dziedzinie Energii i Klimatu (KPEIK) określają zintegrowane cele klimatyczne i energetyczne krajów europejskich oraz polityki i środki, które zostaną wdrożone w celu ich osiągnięcia do 2030 r. (z perspektywą długoterminową do 2040 r. i później). KPEIK są wiążącymi dokumentami na mocy rozporządzenia UE w sprawie zarządzania unią energetyczną, ale mają również kluczowe znaczenie dla osiągnięcia neutralności klimatycznej i zapewnienia sprawiedliwej transformacji, zarówno w centrum Zielonego Ładu UE, jak i w nowym programie strategicznym UE (2024-29). Jeśli KPEIK zostaną zaplanowane i wdrożone w odpowiednim czasie i w ambitny sposób, będą one skutecznym narzędziem dla UE i jej państw członkowskich w celu radykalnego przyspieszenia działań na rzecz klimatu i transformacji energetycznej już w tym dziesięcioleciu.

Państwa członkowskie UE były zobowiązane do przedłożenia Komisji Europejskiej swoich ostatecznych zaktualizowanych Krajowych Planów w dziedzinie Energii i Klimatu (KPEIK) do dnia 30 czerwca 2024 roku. Jednak do 30 września 2024 r. – trzy miesiące po terminie – przedłożono tylko 11 z 27 ostatecznych aktualizacji KPEIK.

ZŁOŻONE	NIEZŁOŻONE
Dania	Austria ¹
Finlandia	Belgia
Włochy	Bułgaria
Holandia	Chorwacja
Szwecja	Cypr
Francja	Czechy
Niemcy	Estonia
Irlandia	Grecja
Łotwa	Węgry
Luksemburg	Litwa
Hiszpania	Malta
	Polska
	Portugalia
	Rumunia
	Słowacja
	Słowenia

Zielony: złożone w terminie // **Żółty:** złożone z opóźnieniem // **Pomarańczowy:** niezłożone

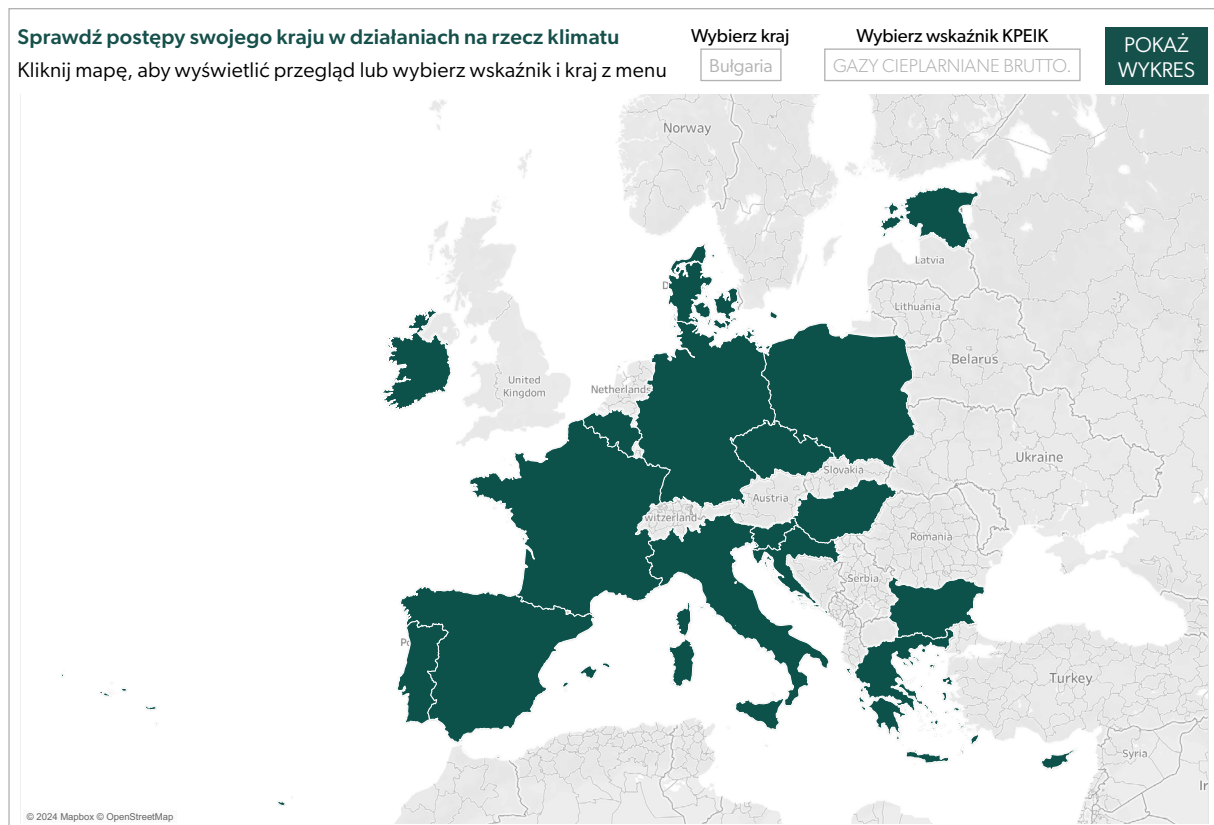
W niniejszym opracowaniu dokonano oceny poziomu ambicji i wdrożenia krajowych planów w oparciu o NECP Tracker.

Zostało ono opracowane w ramach projektu LIFE Together For 1.5 i jest narzędziem internetowym, które zapewnia wizualną reprezentację ambicji i wdrażania planów KPEIK w oparciu o wybrane wskaźniki emisji gazów cieplarnianych i wskaźników energetycznych.

¹ Przedłożenie planu przez Austrię w 2024 r. liczy się jako wstępny projekt aktualizacji NECP, ponieważ kraj ten wcześniej wycofał swój wstępny projekt z 2023 roku. W związku z tym musi on jeszcze przejść przez procedurę przekazywania informacji zwrotnych przez Komisję Europejską, a następnie zostać przedłożony jako ostateczny plan.

NECP Tracker pełni podwójną funkcję: z jednej strony ocenia ambicje najnowszych dostępnych planów KPEIK (tj. wstępnych projektów lub ostatecznych aktualizacji), porównując je z celami klimatycznymi UE na 2030 r. i wskaźnikami energetycznymi. Z drugiej strony monitoruje, czy rządy wdrażają zgodnie z planem swoje poprzednie KPEIK z 2019 r., poprzez zestawienie ich z danymi historycznymi. Obecnie obejmuje on 17 państw członkowskich UE: Belgię, Bułgarię, Chorwację, Cypr, Czechy, Danię, Estonię, Francję, Niemcy, Grecję, Węgry, Irlandię, Włochy, Polskę, Portugalię, Słowenię i Hiszpanię.

— NECP TRACKER (WERSJA MIĘDZYNARODOWA) —

Chociaż wyniki różnią się w zależności od kraju, NECP Tracker przedstawia dość ponury obraz. W szczególności stwierdza, że:

- Pomimo pewnych ulepszeń, obecny poziom **ambicji** najnowszych dostępnych aktualizacji KPEIK jest **niewystarczający**, nie tylko aby dostosować się do zobowiązań wynikających z Porozumienia Paryskiego, ale także aby zrealizować jego cele oraz **do osiągnięcia celów klimatycznych i energetycznych UE na 2030 r.**, co stanowiłoby naruszenie europejskiego prawa klimatycznego.
- **Wdrażanie poprzednich KPEIK z 2019 r. jest opóźnione.** Wszystkie państwa członkowskie oceniane przez NECP Tracker wydają się wykazywać pewne niepokojące tendencje i braki w dotrzymywaniu swoich zobowiązań.
- Pozyskując dane do narzędzia śledzącego, autorzy stwierdzili, że KPEIK wykazują różną, ale ogólnie **niską transparentność i jakość danych**, co utrudnia wiarygodność planów, a także dostęp do informacji.

Kwestie te zostały szerzej omówione w części poświęconej głównym ustaleniom, która przedstawia całościowy obraz oraz przegląd głównych trendów i braków. Sekcje poświęcone poszczególnym krajom zawierają bardziej szczegółowe oceny, zarówno ambicji, jak i tendencji w zakresie wdrażania. Załącznik na końcu niniejszego opracowania zawiera szczegółowe informacje na temat metodologii i źródeł narzędzia do śledzenia KPEIK.

GŁÓWNE USTALENIA

Ambicje względem celów na 2030 r.

Pomimo pewnej poprawy, obecny poziom ambicji w najnowszych dostępnych aktualizacjach KPEIK jest niewystarczający nie tylko z punktu widzenia dostosowania się do zobowiązań wynikających z Porozumienia Paryskiego, ale także do osiągnięcia celów klimatycznych i energetycznych UE na rok 2030.

UE nie ma już czasu do stracenia: potrzebne są odważne kroki w kierunku neutralności klimatycznej jeszcze przed końcem tej dekady. Pomimo dotychczasowych wysiłków, naukowcy coraz częściej ostrzegają przed alarmującym tempem zmian klimatu. Na przykład w 2023 r. [globalne temperatury](#) osiągnęły bezprecedensowe wartości maksymalne, a lipiec został uznany za najgorętszy miesiąc w historii.

Tylko dzięki zjednoczonym, ambitnym działaniom Europa może uniknąć katastrofalnych konsekwencji beczynności i poprowadzić świat ku bardziej zrównoważonej przyszłości. Ponadto, dostosowanie się do scenariusza Porozumienia Paryskiego pozwoliłoby krajom UE czerpać korzyści społeczno-gospodarcze z transformacji, wynoszące [co najmniej 1 bilion euro do 2030 roku](#). KPEIK stanowią narzędzie do planowania i realizacji takiej transformacji. Jednak państwa członkowskie nie wykorzystują ich pełnego potencjału.

Aby UE mogła osiągnąć swój cel klimatyczny do 2030 r. (redukcja emisji netto o 55% w porównaniu z poziomami z 1990 r.), a tym bardziej, aby wypełnić swoją [należną część](#) w ramach Porozumienia Paryskiego (dla którego potrzebna jest redukcja emisji netto o 76%), konieczne jest, aby wszystkie państwa członkowskie przyspieszyły swoje krajowe działania w zakresie klimatu i energii za pośrednictwem KPEIK.

Zagregowany poziom ambicji zawarty we wstępnych zaktualizowanych planach KPEIK jest wyraźnie niewystarczający do osiągnięcia celów klimatycznych i energetycznych UE na 2030 r., nie mówiąc już o dostosowaniu się do zobowiązań wynikających z Porozumienia Paryskiego. Zostało to wyraźnie podkreślone w poprzednich [raportach organizacji pozarządowych](#), ale także w [ocenie](#) wstępnych projektów KPEIK przeprowadzonej przez Komisję Europejską (grudzień 2023 r.); przez ESABCC, która [wezwała](#) państwa członkowskie do „pilnego przyjęcia i wdrożenia krajowych środków w celu zwiększenia tempa redukcji emisji i odwrócenia tendencji spadkowej pochłaniania dwutlenku węgla w UE”, odnosząc się konkretnie do KPEIK (styczeń 2024 r.); a ostatnio w **najnowszym raporcie o stanie unii energetycznej (wrzesień 2024 r.), w którym podkreślono „luki w ambicjach**, w tym zatory i brakujące ogniwa zintegrowanej infrastruktury na drodze do osiągnięcia celów Unii na 2030 r.”.

Jak dotąd wydaje się, że te poważne ostrzeżenia nie odniosły większego skutku. Opóźnienie w przedłożeniu ostatecznych aktualizacji KPEIK – tylko 11 z 27 wg stanu na październik 2024 r., trzy miesiące po terminie – jest samo w sobie alarmującym sygnałem, że państwa członkowskie zaniedbują swoją odpowiedzialność i prawny obowiązek planowania i realizacji celów klimatycznych i energetycznych na 2030 r. Utrudnia to również ocenę rzeczywistego poziomu ambicji klimatycznych i energetycznych UE w kolejnych kluczowych latach.

Aby ocenić ambicje klimatyczne i energetyczne państw członkowskich UE, najnowsza wersja [narzędzia do śledzenia KPEIK](#) obejmuje dane ze wszystkich ostatecznych planów KPEIK dostępnych na dzień 30 września 2024 roku. Gdy ostateczne KPEIK nie były dostępne jako punkt odniesienia wykorzystano najnowszy zaktualizowany wstępny projekt (na przykład w Bułgarii i Słowenii wersje te są nowsze niż projekty KPEIK ocenione przez Komisję w grudniu 2023 r.).

Ambicja planów jest mierzona poprzez porównanie celów/udziałów krajowych i scenariuszy z Uwzględnieniem Dodatkowych Środków (With Additional Measures – WAM) określonych w KPEIK względem wiążących celów klimatycznych UE na 2030 r. – dla sektorów nieobjętych Europejskim Systemem Handlu Emisjami (Emissions Trading System – ETS) objętych rozporządzeniem w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego (Effort-Sharing Regulation – ESR) oraz użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa (Land Use, Land Use Change and Forestry – LULUCF) – oraz względem wskaźników referencyjnych UE na 2030 r. w zakresie zużycia energii pierwotnej i końcowej zgodnie z unijną dyrektywą w sprawie efektywności energetycznej (Energy Efficiency Directive – EED) z 2023 r., jak również z dyrektywą w sprawie odnawialnych źródeł energii (Renewable Efficiency Directive – RED).

Dostępne **ostateczne zaktualizowane KPEIK** (6 krajów wymienionych w narzędziu do śledzenia KPEIK) wykazują **pewne ulepszenia w porównaniu ze wstępnymi projektami**. Cele ESR zostały poprawione we wszystkich 6 krajach, aby lepiej dostosować je do prawodawstwa UE, podczas gdy cele LULUCF zostały poprawione w ostatecznych planach Włoch, Irlandii i Hiszpanii. W wymiarze energetycznym, cele dotyczące odnawialnych źródeł energii poprawiły się w Danii i Irlandii, podczas gdy Niemcy, Włochy i Irlandia poprawiły swoje krajowe udziały w końcowym zużyciu energii.

Jednak nie wszystko złoto, co się świeci. W wielu przypadkach **te docelowe ulepszenia nie są w pełni uzasadnione polityką i środkami**, których wpływ należy ocenić w scenariuszach WAM. Na przykład, żadne z udoskonaleń w zakresie celów ESR nie jest wspierane przez równie ambitne scenariusze WAM – z godnym uwagi wyjątkiem Hiszpanii, gdzie scenariusz WAM prowadzi do wyniku wyższego niż zamierzony. To samo rozumowanie dotyczy scenariuszy WAM dla LULUCF w Irlandii, Włoszech i Hiszpanii; dla odnawialnych źródeł energii w Niemczech; oraz dla pierwotnego i/lub końcowego zużycia energii w Irlandii i we Włoszech.

W innych przypadkach **te zwiększone wartości nadal nie są wystarczające, aby dostosować się do unijnych wskaźników referencyjnych**. Dotyczy to sektora LULUCF – we Francji i Niemczech – ale także udziału w efektywności energetycznej. Na przykład Włochy nie spełniają minimalnych zobowiązań EED w zakresie zużycia energii pierwotnej, podczas gdy Hiszpania nie spełnia wymagań zarówno w zakresie zużycia energii pierwotnej, jak i końcowej. Ponadto żaden z 6 krajów nie podjął zobowiązań, które byłyby równe najbardziej ambitnym wynikom formuły EED. W kilku przypadkach ostateczne KPEIK posunęły się nawet o **krok wstecz w porównaniu do wstępnych wersji**. Dotyczy to celu w zakresie odnawialnych źródeł energii we Włoszech; zużycia energii pierwotnej i końcowej w Hiszpanii i Francji, a ulepszone metody prognozowania pokazują to samo w przypadku niemieckiego celu w zakresie LULUCF.

Analiza przeprowadzona na wstępnych projektach KPEIK – w tym na najnowszych dostępnych aktualizacjach tych wstępnych projektów – wskazuje na **podobne tendencje**. W porównaniu z ostatecznymi planami, kilka celów ESR nie jest formalnie dostosowanych do celów UE (w 4 krajach: Belgia, Cypr, Estonia, Polska). W niektórych przypadkach projekty aktualizacji nie są zgodne z minimalnymi celami LULUCF (na przykład w Belgii, Chorwacji, na Cyprze, w Grecji i Polsce); zaś w innych nie są w pełni zgodne z oczekiwanym udziałem odnawialnych źródeł energii (na przykład w Belgii, Chorwacji, na Cyprze, w Czechach, na Węgrzech, w Polsce, Portugalii i Słowenii). Żaden z planów nie deklaruje krajowych udziałów w efektywności energetycznej, które równałyby się najbardziej ambitnym wynikom formuły EED.

Ważnym aspektem związanym z przyszłą zgodnością przy zastosowaniu handlu emisjami – zgodnie z rozporządzeniem w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego – jest to, że jeśli kraje UE nie osiągną swoich celów redukcji emisji do 2030 r., handel rocznymi limitami emisji (Annual Emission Allowances – AEA) między krajami stanie się trudny. W takiej sytuacji wystąpiłby poważny niedobór nadwyżek AEA dostępnych do zakupu, co **wyeliminowałoby możliwość łatwego wykupu** dla krajów walczących o osiągnięcie swoich celów w 2030 roku. Ograniczona dostępność AEA spowodowałaby wzrost cen, prowadząc do obciążenia ekonomicznego. W konsekwencji, poleganie na handlu AEA jako opcji awaryjnej staje się wysoce niepewne i kosztowne. W związku z tym **kluczowe jest jak najwcześniejsze wzmocnienie środków redukcji emisji**, aby uniknąć w przyszłości sytuacji, w której kraje będą zmuszone do podejmowania działań bardziej kosztownych lub działań o charakterze karnym w celu wypełnienia swoich zobowiązań.

Wdrażanie KPEIK od 2022 r.

Wdrażanie poprzednich planów KPEIK z 2019 r. jest opóźnione. Wszystkie państwa członkowskie ocenione za pomocą narzędzia śledzącego wydają się wykazywać pewne niepokojące tendencje i braki w dotrzymywaniu swoich zobowiązań.

W latach 2023-2024 państwa członkowskie UE aktualizowały swoje KPEIK. Pierwotne wersje pochodzą jednak z 2019 r. (2020 r. w przypadku spóźnialskich), a państwa członkowskie powinny być obecnie w trakcie ich wdrażania.

Chociaż NECP Tracker nie ma dokładności wymaganej do oceny wdrażania konkretnych strategii i środków, zapewnia ono spojrzenie z góry na to, czy państwa członkowskie są na dobrej drodze do osiągnięcia swoich wcześniejszych celów w zakresie klimatu i energii – przynajmniej tam, gdzie dane były dostępne i można je było odzyskać. Odbywa się to poprzez porównanie starych celów i trajektorii KPEIK z 2019 r. z danymi historycznymi (pobranymi ze zbiorów danych EEA i Eurostatu) sięgającymi 2022 r.

Poprzez wskazywanie, gdzie (tj. w jakich sektorach i obszarach) państwa członkowskie UE mają zaległości, tego rodzaju monitorowanie jest przydatne przede wszystkim do **zidentyfikowania braków w strategiach politycznych, które wymagają natychmiastowego zwiększenia wysiłków**. Sam fakt realizacji poprzedniego KPEIK z 2019 r. niekoniecznie jest pozytywnym sygnałem: aby osiągnąć cele UE w zakresie klimatu i energii na 2030 r. oraz dostosować się do celów Porozumienia Paryskiego, państwa członkowskie UE będą musiały **znacznie zwiększyć** ambicje swoich celów krajowych i radykalnie przyspieszyć wdrażanie strategii i środków w ciągu najbliższych kilku lat. Niewdrożenie nieaktualnych już celów KPEIK z 2019 r. jest niezwykle niepokojącym sygnałem, który państwa członkowskie UE powinny natychmiast skorygować.

Ogólnie, wyniki narzędzia do śledzenia KPEIK nie są pocieszające. Występują wprawdzie pozytywne przykłady, jednak od 2022 r. (najnowszy dostępny zestaw danych) państwa członkowskie UE nie realizowały w pełni swoich strategii i celów KPEIK z 2019 roku. **Wszystkie z 17 państw członkowskich UE uwzględnionych w narzędziu śledzącym pozostawały w tyle pod względem co najmniej jednego ze wskaźników KPEIK¹**. Chociaż w poszczególnych krajach wydajność i motywacje znacznie się różnią, możliwe jest jednak podkreślenie pewnych wspólnych tendencji.

NECP Tracker pokazuje, że kilka krajów – w tym państwa będące znaczącymi źródłami emisji, takie jak Francja, Włochy i Polska, a także Chorwacja, Cypr, Grecja, Irlandia i Włochy – nie realizuje co najmniej jednego ze swoich ogólnych celów w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych (netto lub brutto). W wielu przypadkach opóźnienie było spowodowane **zbyt wolnym tempem dekarbonizacji w sektorach** objętych rozporządzeniem w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego (transport drogowy, budynki, rolnictwo, odpady i drobny przemysł). Zgodnie z danymi z 2022 r. 8 z 17 krajów monitorowanych przez NECP Tracker nie dostosowało się do celów lub strategii nieobjętych systemem handlu emisjami zawartych w starych wersjach krajowych planów z 2019 r. (Belgia, Cypr, Dania, Estonia, Irlandia, Włochy, Słowenia, Hiszpania). Jest to szczególnie niepokojące, ponieważ wszystkie cele ESR zostały od tego czasu zrewidowane i podniesione w ramach pakietu Fit for 55.

Wśród sektorów nieobjętych systemem handlu emisjami największe obawy budzi **transport**. Od 2022 r. w 10 z 17 krajów² (Belgia, Chorwacja, Estonia, Francja, Grecja, Włochy, Polska, Portugalia, Słowenia, Hiszpania) realizacja starych założeń KPEIK z 2019 r. nie przebiegała zgodnie z planem. Wiele z tych krajów odnotowało wzrost emisji z transportu po 2020 r., a w niektórych przypadkach są one obecnie wyższe niż przed pandemią. Analiza narzędzia do śledzenia KPEIK potwierdza ocenę zawartą w [raporcie o stanie unii energetycznej w 2024 r.](#), w którym transport wskazano jako jeden z sektorów, w których „wymagana redukcja emisji jest znacząca”, aby osiągnąć cele na 2030 rok.

¹ W przypadku Czech i Węgier NECP Tracker obejmuje tylko cele na 2030 r., co uniemożliwia porównanie starego NECP z 2019 r. z danymi historycznymi z 2022 r. Niemniej jednak w obu krajach niektóre trajektorie dekarbonizacji wyraźnie odbiegają od przewidywanego kierunku rozwoju (patrz następny przypis).

² Jeśli weźmiemy również pod uwagę Czechy i Węgry, liczba ta wynosi 12 z 17. W obu krajach poziom emisji z sektora transportu wykazuje gwałtowny trend wzrostowy w ciągu ostatnich dziesięciu lat, idący w przeciwnym kierunku w porównaniu do tego, co byłoby wymagane do osiągnięcia ich poprzednich celów NECP na rok 2030.

Z analizy narzędzia śledzenia KPEIK wynika również, że państwa członkowskie UE muszą zwiększyć poziom ambicji, polityki i środków w **rolnictwie** (które nie realizuje celów w 6 krajach UE) oraz w sektorach związanych z **odpadami** (nie realizowane są cele w 5 krajach UE).

Spadek wskaźników redukcji netto **LULUCF** jest również powodem do niepokoju: 6 krajów uwzględnionych w analizie narzędzia nie dotrzymało kroku w porównaniu z poprzednimi KPEIK z 2019 r. (Belgia, Bułgaria, Estonia, Niemcy, Irlandia i Włochy).

Jeśli chodzi o **wskaźniki energetyczne**, zestawienie narzędzia śledzącego pokazuje niejednoznaczne wyniki. Pomimo rozwoju energetyki wiatrowej i słonecznej w całej UE, kilka krajów nadal pozostaje nieznacznie w tyle w porównaniu ze strategiami w zakresie odnawialnych źródeł energii zawartymi w poprzednich KPEIK z 2019 r. **Udział odnawialnych źródeł** w produkcji energii elektrycznej i/lub końcowym zużyciu energii był niezgodny z oczekiwanymi trajektoriami w 10 z 17 krajów (Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Dania, Francja, Włochy, Polska, Portugalia, Słowenia i Hiszpania). Wskazuje to, że pomimo postępów, państwa członkowskie nadal mają znaczny niewykorzystany potencjał w zakresie odnawialnych źródeł energii.

Wskaźniki zużycia energii pokazują bardziej pozytywne wartości, niemniej jednak w ocenie należy uwzględnić ogólny brak danych z poprzednich KPEIK (w szczególności trajektorii WAM). Okres 2020-2022 był nietypowy ze względu na pandemię COVID-19 i wysokie ceny energii, które miały znaczący wpływ na jej zużycie. [EEA](#) podkreśla również, że redukcje zużycia energii końcowej i pierwotnej w 2022 r. można przypisać wysokim cenom energii, zwłaszcza gazu. Zmiany te nastąpiły głównie w wyniku inwazji na Ukrainę i ograniczenia przez UE importu rosyjskich paliw kopalnych. Pomimo ostatnich postępów w zakresie zużycia energii, oczywiste jest, że przyspieszenie wdrażania środków oszczędzania energii jest konieczne do osiągnięcia celu UE w zakresie efektywności energetycznej na 2030 r., co prowadzi do jeszcze większych rocznych redukcji niż w ciągu ostatnich kilku lat.

Jakość danych w aktualizacjach KPEIK

KPEIK prezentują różną, ale ogólnie niską przejrzystość i jakość danych, co obniża wiarygodność planów, a także dostęp do informacji.

Jak podkreślono w poprzedniej aktualizacji [narzędzia do śledzenia KPEIK](#), a także w [raporcie](#) oceniającym główne braki w przejrzystości i dostępie do danych klimatycznych, łatwo dostępne, dobrej jakości i spójne dane mają kluczowe znaczenie dla planowania skutecznych polityk i identyfikowania istniejących luk. Są one również niezbędne do zwiększenia zaangażowania interesariuszy i społeczeństwa obywatelskiego w procesy planowania i podejmowania decyzji, zgodnie z [Konwencją z Aarhus](#).

Podczas opracowywania i aktualizacji narzędzia do śledzenia KPEIK autorzy znaleźli kilka luk i niespójności w danych zarówno we wstępnych, jak i ostatecznych, uaktualnionych projektach KPEIK, a także w poprzednich KPEIK z 2019 roku. Te braki i niespójności utrudniały – a czasami uniemożliwiały – wyszukiwanie i ocenę danych lub dokonywanie prawidłowych porównań krajowych. Poniżej przedstawiamy przegląd najczęściej pojawiających się krytycznych aspektów zidentyfikowanych podczas naszej analizy planów, ze szczególnym uwzględnieniem ostatnich aktualizacji.

TRANSPARENTNOŚĆ. Brak dostępu, częściowy oraz skomplikowany dostęp do danych.

Aby opracować niniejsze opracowanie, autorzy przeanalizowali dwie główne kategorie danych dotyczących klimatu i energii: scenariusze z istniejącymi i dodatkowymi środkami (scenariusze WEM i WAM) oraz cele na rok 2030. Zarówno cele, jak i scenariusze są niezbędne do dokładnej oceny planów: cele prezentują zobowiązania ujęte w planach; scenariusze (które często nie są zgodne z celami) pokazują, czy zaplanowano wystarczającą liczbę strategii politycznych i środków, aby je zrealizować.

W większości przypadków cele lub (część) scenariusze WEM i WAM nie zostały odpowiednio udostępnione. W niektórych przypadkach, takich jak Bułgaria, Cypr, Węgry, Portugalia, Słowenia i Grecja, brakowało niektórych wskaźników i sektorów. W innych przypadkach dostęp do danych był niezwykle trudny: wartości były albo podawane tylko w procentach (a nie w wartościach bezwzględnych), albo odwrotnie; lub były one podawane tylko na wykresach opatrzonych jedynie skąpym objaśnieniem czy wręcz pozbawionych objaśnienia lub kontekstu. Przykładem jest Bułgaria, gdzie emisje gazów cieplarnianych netto i brutto WAM zostały pobrane z wykresu, a wskaźnik nie objęty systemem handlu emisjami (ESR) został obliczony na podstawie wartości procentowej. Innym przykładem jest Francja, gdzie w niektórych przypadkach podano cele na 2030 r. *per se*, ale budżety emisji dwutlenku węgla na lata 2024-2028 i 2029-2033 ze średnią roczną wartością na rok w tych okresach, i w ten sposób obliczono cel na 2030 r. oraz trajektorie.

Brak jasnych i ujednoczonych ram raportowania danych utrudnia zachowanie spójności zarówno w ramach różnych sekcji planów, jak i między planami z różnych krajów UE. **Znacząco osłabia to transparentność i dostęp do informacji** oraz uniemożliwia skuteczną, dokładną i terminową analizę planów. **Aby poprawić oba te aspekty, Komisja Europejska powinna opracować jasne i wspólne ramy raportowania danych**, a państwa członkowskie UE powinny dołączyć pełną listę arkuszy kalkulacyjnych i zbiorów danych jako załącznik.

JAKOŚĆ. Brak spójności ze zbiorami danych UE.

Aby zapewnić spójność danych pomiędzy krajami w narzędziu do śledzenia KPEIK, do pobrania danych historycznych autorzy wykorzystali wyłącznie zbiory danych UE (EEA i Eurostat). Uznano to za konieczne, ponieważ w niektórych okolicznościach dane historyczne w KPEIK – które stanowią punkt odniesienia do opracowania celów i scenariuszy na 2030 r. – nie odpowiadają danym historycznym ze zbiorów danych EEA i Eurostatu – które z kolei stanowią punkt odniesienia będący podstawą dla ustalania celów i scenariuszy przez instytucje UE. Istnieją dwa możliwe wyjaśnienia braku spójności danych między KPEIK a źródłami UE:

- w KPEIK wykorzystano krajowe zbiory danych, które są niezgodne ze zbiorami danych EEA i Eurostatu; lub
- zakres niektórych kategorii wykorzystywanych w KPEIK nie odpowiada zakresowi używanemu w zestawach danych UE. Dzieje się tak często w przypadku sektorowych wskaźników emisji. Na przykład w Belgii, Estonii, Irlandii i we Włoszech dane sektorowe dotyczące emisji gazów cieplarnianych zostały zreorganizowane w celu osiągnięcia lepszej zgodności z danymi historycznymi EEA. Dotyczy to na przykład sektora energetycznego, w którym znajdowały się wartości, które w całości lub w części można było przypisać do emisji w innych sektorach, takich jak budownictwo, transport, przemysł i rolnictwo.

W obu przypadkach **problem można przypisać brakowi wspólnych ram odniesienia**, które – gdyby zostały zastosowane zarówno do zbiorów danych EEA, jak i KPEIK – mogłyby znacznie poprawić spójność między krajami w zakresie wykorzystania i kategoryzacji danych. Ów brak spójności wpływa na jakość i rzetelność planów, a w konsekwencji na zdolność stron trzecich do ich oceny. Oparcie wspólnych celów i poziomów odniesienia na niespójnych zbiorach danych utrudnia ocenę, czy dany cel jest zgodny z założeniami, ambitny lub osiągnięty.

Stan KPEiK w Polsce

Zgodnie ze stanem na dzień 30 września, Polska **nie przedstawiła ostatecznej, zaktualizowanej wersji KPEiK. Od 15 października do 15 listopada 2024 toczyły się konsultacje projektu aktualizacji KPEiK.**

1. Ambicje KPEiK w odniesieniu do celów na 2030 r.

Dane i analizy zawarte w tej sekcji odnoszą się, w miarę możliwości, do ostatniej dostępnej wersji wstępnego projektu KPEiK (2024 r.) po aktualizacji.

AMBICJE					
	ESR (MtCO ₂ -eq)	LULUCF (MtCO ₂ -e q)	RES (%)	PEC (Mtoe)	FEC (Mtoe)
2023 wstępny projekt celu/ udziału KPEiK (2030)	165,26	-6,9	29,8	79,9	58,5
2023 ostateczny projekt celu/ udziału KPEiK (2030)	157,4	-42,1	32,6	80	58,5
Unijne cele/ punkty odniesienia (2030) *	158,4	-38,1	32	77,16	57,73

*Unijne poziomy odniesienia FEC i PEC zawsze odnoszą się do najbardziej ambitnego wyniku formuły EED

N Niedostępne = dokument nie został przedłożony

B Brakujące = dokument został przedłożony, ale cel nie został uwzględniony

Zgodnie z najnowszą dostępną wersją polskiego wstępnego projektu KPEiK (2024), przedstawioną we wrześniu 2024 r., cele zostały skorygowane w stosunku do KPEiK z 2019 r. i wstępnego projektu KPEiK z 2023 r. (przekazanego Komisji Europejskiej dopiero w marcu 2024 r.). W przedstawionym dokumencie zaproponowano redukcję **emisji gazów cieplarnianych** do 2030 r. o 50,4% w porównaniu do poziomu z 1990 r., podczas gdy w 2019 r. poziom ten wynosił poniżej 30%. Niemniej jednak proponowana orientacyjna redukcja emisji gazów cieplarnianych wynosi tylko 70% do 2040 roku. Ustalono cel 32,6% dla **odnawialnych źródeł energii** w końcowym zużyciu energii (energia elektryczna 56,1%), który również jest wyższy niż w KPEiK z 2019 r. i wstępny projekt KPEiK z marca 2023 r. Wkład w efektywność energetyczną został niezmienny, podczas gdy nacisk położono na redukcję kosztów produkcji energii dla odbiorców końcowych. Choć w polskim wstępnym projekcie KPEiK z 2023 r. Polska osiągnęła zgodność z minimalnym zobowiązaniem EED w zakresie zużycia energii końcowej i pierwotnej, jednak nie wykazała wystarczającego poziomu ambicji, aby dostosować się do najbardziej wymagającego wyniku formuły EED.

Dokument zawiera 149 środków służących osiągnięciu określonych celów, które będą głównie wspierać odnawialne źródła energii, efektywność energetyczną i dekarbonizację przemysłu, transportu i rolnictwa. Nadal nie jest jasne, czy i w jaki sposób proponowane środki będą wspierać skuteczną transformację, a niektóre z nich będą opierać się na sekwestracji dwutlenku węgla i energii jądrowej, pomijając w ten sposób potrzebę zapewnienia systemowej zmiany prowadzącej do osiągnięcia celów klimatycznych i energetycznych. Inne potrzeby zidentyfikowane w celu wypełnienia zobowiązań UE w Polsce to:

- Polityczna gotowość do wycofania węgla do lat 30-tych XXI wieku (obecnie zakłada się, że węgiel zostanie wycofany z mieszkalnictwa dopiero w 2040 r.).
- Szybka rozbudowa zdolności przesyłowych sieci elektroenergetycznych.
- Ustanowienie ram umożliwiających inwestycje w OZE i konieczność wdrożenia w pierwszej kolejności zasady efektywności energetycznej.

2. Wdrożenie poprzedniego (2019) KPEIK na podstawie danych z 2022 r.

Dane i analizy zawarte w tej sekcji odnoszą się do KPEIK z 2019 r. w porównaniu z danymi historycznymi z 2022 r.

WDRAŻANIE – nadrzędne wskaźniki klimatyczne				
Emisje gazów cieplarnianych brutto	Emisje gazów cieplarnianych netto	LULUCF	ETS	nie-ETS
				NP

WDRAŻANIE – sektorowe wskaźniki klimatyczne					
Rolnictwo	Budynki	Energia	Przemysł	Transport	Odpady
	N		N		NP

WDRAŻANIE – wskaźniki energetyczne			
PIERWOTNE zużycie energii	KOŃCOWE zużycie energii	% udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej	% udziału odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii

Niebieski: zgodnie z planem / **Pomarańczowy:** niezgodnie z planem / N = niedostępne / NP = niepasujące

Od 2022 r. Polska nie znajdowała się całkowicie na dobrej drodze do wdrożenia poprzedniego KPEIK z 2019 r., którego ambicje są już w tym momencie nieaktualne.

Wskaźniki klimatyczne (redukcje emisji gazów cieplarnianych): Zgodnie ze stanem na 2022 r. Polska wykazywała zasadniczą zgodność z trajektoriami dekarbonizacji przewidzianymi w poprzednim KPEIK z 2019 r., głównie dzięki gwałtownemu spadkowi emisji z sektorów objętych ETS w latach 2020-2022. Z drugiej strony, NECP Tracker pokazuje, że wdrażanie jest opóźnione we wszystkich sektorach nieobjętych systemem handlu emisjami, w których można było odtworzyć trajektorie KPEIK z 2019 r., takich jak rolnictwo i transport. Tendencja w sektorze transportu jest szczególnie niepokojąca: po roku pandemii (2020) emisje gwałtownie wzrosły i znacznie przekroczyły poziomy sprzed pandemii (69,3 MtCP2-eq w 2022 r. w porównaniu do 66 w 2019 r.), co oddala Polskę od realizacji celów KPEIK z 2019 r. i potwierdza tendencję wzrostową, która utrzymuje się nieprzerwanie od 2013 r.

Wskaźniki energetyczne: Od 2022 r. Polska pozostawała w tyle również pod względem realizacji scenariuszy transformacji energetycznej. Zarówno poziomy zużycia energii końcowej, jak i pierwotnej były powyżej strategii przyjętej w KPEIK z 2019 r. na przestrzeni wszystkich lat, w których możliwe było porównanie (od 2020 r.). Wdrażanie odnawialnych źródeł energii wykazuje bardziej optymistyczny trend, a odnawialne źródła energii zyskują na popularności w ostatnich latach. Niemniej jednak udział odnawialnych źródeł energii w wytwarzaniu energii elektrycznej pozostaje poniżej oczekiwań określonych w KPEIK z 2019 r.

Niniejsza ocena monitoruje poziom wdrożenia KPEiK z 2019 r. oraz ambicje projektów i ostatecznych KPEiK na lata 2023-2024 dla 17 europejskich państw członkowskich. Wszystkie te dokumenty są publicznie dostępne na stronie internetowej Komisji Europejskiej, a także we wstępnych planach, które były otwarte do konsultacji na szczeblu krajowym.

Ocena luk w implementacji

Na potrzeby oceny luk we wdrażaniu KPEiK z 2019 r. porównano z danymi historycznymi EEA i Eurostatu (zob. poniżej). Wszystkie KPEiK z 2019 r. są dostępne na stronie internetowej Komisji Europejskiej pod poniższym linkiem: https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en.

Ocena luk w zakresie ambicji

Na potrzeby oceny luki w zakresie ambicji przeanalizowano trzy różne rodzaje KPEiK, o ile były dostępne: projekt KPEiK z 2023 r. (17 krajów); najbardziej zaktualizowana wersja projektu KPEiK (4 kraje); oraz ostateczne zaktualizowane KPEiK (5 krajów). Analiza ilościowa opiera się na porównaniu celów i poziomów odniesienia różnych KPEiK, aby ocenić, czy w najnowszych wersjach wprowadzono ulepszenia i czy są one zgodne z przepisami UE. Analiza jakościowa opiera się na różnych wkładach i ocenach członków CAN Europe dotyczących konkretnych polityk i środków w ramach KPEiK.

Wszystkie wykorzystane dokumenty można pobrać w następujący sposób:

- Ostateczne zaktualizowane KPEiK z 2024 r., Komisja Europejska, Krajowe plany w dziedzinie energii i klimatu, strona internetowa.
- Projekt KPEiK z 2023 r., Komisja Europejska, Krajowe Plany w dziedzinie Energii i Klimatu, strona internetowa.
- Najbardziej zaktualizowane projekty KPEiK z 2024 r.:
 - Bułgaria – wersja z czerwca 2024 r.
 - Grecja – wersja z sierpnia 2024 r.
 - Portugalia – wersja z lipca 2024 r.
 - Słowenia – wersja z sierpnia 2024 r.

Ocena jakości i przejrzystości danych

W odniesieniu do projektu KPEiK na lata 2023-2024 i ostatecznych zaktualizowanych KPEiK przeprowadzono analizę jakości i transparentności danych. Aby ocenić te aspekty, wzięto pod uwagę dwa główne wskaźniki.

Po pierwsze, dostępność danych w KPEiK, zarówno celów, jak i scenariuszy polityk i środków dotyczących wskaźników UE i celów sektorowych. W tym przypadku brak części lub całości danych, został uznany za negatywny. Gdy kraje dostarczyły obszerne arkusze danych dla wszystkich sektorów, lat i wskaźników, uznano to za pozytywne.

Po drugie, dostosowanie danych historycznych KPEiK do baz danych Unii Europejskiej (EEA i Eurostat). W tym przypadku brak wspólnych ram powoduje ogólne negatywne sprzężenie zwrotne. Jednakże możliwe było dostosowanie części informacji sektorowych w KPEiK do zbiorów danych EEA, co zostało uznane za pozytywne, ponieważ pozwala na bardziej wiarygodne porównanie z poziomami odniesienia i celami UE.

ANEKS – METODOLOGIA I ŹRÓDŁA

Dane historyczne

W przypadku wskaźników klimatycznych jako główne źródło danych historycznych wykorzystano Europejską Agencję Środowiska (EEA). Wykorzystano następujące zestawy danych:

- Dla emisji brutto, netto i LULUCF (1990-2022): <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/greenhouse-gases-viewer-data-viewers>
- Dla emisji w sektorach objętych ETS (2005-2022): <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/emissions-trading-viewer-1-dashboards>
- Dla emisji w sektorach nieobjętych ETS (2005-2022): <https://www.eea.europa.eu/en/datahub/datahubitem-view/e9ce7eb8-8439-4f2f-96f8-279a36c5fa7a>

W przypadku wskaźników energetycznych (2005-2022) głównym źródłem danych historycznych był Eurostat. Wykorzystano następujące zestawy danych:

- Wskaźniki oszczędności energii (zużycie energii pierwotnej i końcowej): <https://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/database/additionaldata#Energy%20balances>
- Wskaźniki odnawialnych źródeł energii: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_ind_ren__custom_8490338/default/table?lang=en

Metodologia oraz źródła celów i poziomów odniesienia

Cele i poziomy odniesienia przedstawione w tabelach oceny pochodzą częściowo bezpośrednio z KPEiK, częściowo z ocen Komisji Europejskiej, a częściowo z badania ECNO, które zostanie opublikowane po publikacji niniejszego briefingu.

Cele KPEiK i WAM (2030)

- Projektowane cele KPEiK na 2023 r. (2030 r.) – oceny Komisji Europejskiej dotyczące projektu zaktualizowanego Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu w podziale na kraje dostępne na stronie internetowej Komisji Europejskiej poświęconej KPEiK. Wartości FEC dla Czech, Danii, Niemiec, Irlandii, Francji, Cypru, Polski i Portugalii stanowią wyjątek, ponieważ kraje te zgłosiły krajowe wkłady do Komisji Europejskiej w styczniu 2024 roku. W związku z tym wartości te zostały pobrane z „Orientacyjnego wkładu krajowego w realizację unijnego celu w zakresie efektywności energetycznej dla końcowego zużycia energii, po zastosowaniu» mechanizmu luki ambicjonalnej «zgodnie z art. 4 ust. 5 dyrektywy (UE) 2023/1791 w sprawie efektywności energetycznej”, tabela 14.
- Ostateczny cel KPEiK na 2024 r. (2030 r.)
 - Ostateczne wartości docelowe KPEiK i WAM dla Francji i Hiszpanii zostały pobrane z ECNO.
 - Dania, Irlandia i Włochy ostateczne wartości docelowe KPEiK zostały pobrane z ECNO
 - Dania, Irlandia i Włochy ostateczne wartości WAM KPEiK zostały pobrane z narzędzia do śledzenia KPEiK po analizie KPEiK przeprowadzonej odpowiednio przez Danish 92; ENJI i WWF Włochy

Cele i poziomy odniesienia UE (2030)

Cele Unii Europejskiej w zakresie ESR i LULUCF oraz poziomy odniesienia w zakresie energii odnawialnej w tabelach zostały pobrane z badania ECNO zgodnie z następującymi źródłami:

- ESR – załącznik I Zmienione Rozporządzenie w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego (2023) – <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/842/2023-05-16>.
- LULUCF – ZAŁĄCZNIK 2a Zmienione Rozporządzenie LULUCF (2023) – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02018R0841-20230511>
- RED – Załącznik – Ogólna ocena UE projektu zaktualizowanych Krajowych Planów na rzecz Energii i Klimatu – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A796%3AFIN>

W przypadku wskaźników efektywności energetycznej jako punkt odniesienia wykorzystano najbardziej ambitny wynik wzoru Dyrektywy w sprawie Efektywności Energetycznej z 2023 r. z “Wyników wzoru przekształconego załącznika I EED (scenariusz referencyjny UE 2020 i zaktualizowany scenariusz referencyjny UE 2020)”. Dokonano również porównania z najmniej ambitnym wynikiem wzoru na zużycie energii pierwotnej oraz ze skorygowanym wkładem Komisji Europejskiej, które zostały oznaczone jako minimalne zobowiązanie EED. Poziomy odniesienia zostały zaczerpnięte z dokumentu przedstawiającego szczegółowe obliczenia, które Komisja przeprowadziła i przekazała państwom członkowskim zgodnie z art. 4 i załącznikiem I do dyrektywy EED.

Uwaga: Dane ESR - Baseline (2005) różnią się od danych historycznych EEA. W niniejszej ocenie, zgodnie z analizą ECNO, wykorzystano dane z oceny COM KPEiK (2023) – załącznik I.

Metodologia i źródła NECP Tracker

Informacje przedstawione w niniejszym briefingu opierają się częściowo na [NECP Tracker](#), narzędziu opracowanym w ramach projektu TogetherFor1.5, które monitoruje i ocenia wdrażanie Krajowych Planów na rzecz Energii i Klimatu (KPEiK), nie jest wyczerpujące, ponieważ nie obejmuje wszystkich wymiarów, które państwa członkowskie powinny uwzględnić w swoich KPEiK. Dostarcza raczej informacji na temat wybranej liczby wskaźników dla polityk klimatycznych i energetycznych, wybranych przez partnerów projektu LIFE TogetherFor1.5 w oparciu o odpowiednie wspólne polityki i dostępność dokładnych danych historycznych. Więcej informacji na temat metodologii i źródeł narzędzia śledzącego NECP Tracker można znaleźć [tutaj](#).

NECP Tracker dostarcza informacji na temat wybranego zakresu wskaźników dla polityk klimatycznych i energetycznych, wybranych przez partnerów projektu LIFE TogetherFor1.5 w oparciu o odpowiednie wspólne polityki i dostępność dokładnych danych historycznych. W odniesieniu do polityk klimatycznych, NECP Tracker monitoruje poziomy emisji gazów cieplarnianych. Wybrane wskaźniki są następujące:

- Emisje netto gazów cieplarnianych
- Emisje brutto gazów cieplarnianych
- Emisje i pochłanianie gazów cieplarnianych w sektorze LULUCF
- Emisje gazów cieplarnianych w sektorze ETS
- Emisje gazów cieplarnianych w sektorze non-ETS

Sektorowe cele w zakresie emisji gazów cieplarnianych:

- Rolnictwo
- Przemysł
- Energia
- Odpady
- Budynki
- Transport

Wszystkie wskaźniki klimatyczne są wyrażone w MtCO₂-eq. Porównują one historyczne poziomy emisji gazów cieplarnianych z celami i trajektoriami zawartymi w starych i nowych KPEiK. Pozwala to użytkownikom łatwo sprawdzić, czy państwa członkowskie są zgodne z trajektoriami redukcji emisji obiecanyymi w starych KPEiK, a także pokazać, gdzie są luki – zarówno pod względem ambicji, jak i wdrażania – które muszą zostać uwzględnione w ostatecznej wersji nowych KPEiK. Tracker pozwala również łatwo zwizualizować, których celów klimatycznych i trajektorii brakuje w starych lub nowych KPEiK; powinny one zostać uwzględnione przez państwa członkowskie w ostatecznej wersji aktualizacji KPEiK, aby zapewnić przejrzystość i umożliwić skuteczne monitorowanie ich wdrażania.

Jeśli chodzi o politykę energetyczną, tracker zawiera zestaw wskaźników obejmujących wymiar oszczędności energii i odnawialnych źródeł energii. Wybrane wskaźniki są następujące:

Dla wymiaru oszczędności energii:

- Zużycie energii pierwotnej
- Zużycie energii końcowej

Dla wymiaru odnawialności:

- Udział energii odnawialnej w końcowym zużyciu energii brutto
- Udział energii odnawialnej w sektorze elektroenergetycznym (%)

W przypadku wymiaru oszczędności energii wskaźniki są wyrażone w milionach ton ekwiwalentu ropy naftowej (Mtoe). Porównują one historyczne poziomy zużycia energii z celami i trajektoriami redukcji zużycia energii w starych i nowych KPEiK. W przypadku wymiaru odnawialnych źródeł energii wskaźniki są wyrażone w procentach (%) w porównaniu z całkowitą wartością bezwzględną. Porównują one historyczny udział odnawialnych źródeł energii w różnych sektorach i różnych technologiach ze wzrostem wykorzystania odnawialnych źródeł energii obiecany przez państwa członkowskie w ich starych i nowych krajowych planach w zakresie energii odnawialnej. Umożliwiają one użytkownikom sprawdzenie czy państwa członkowskie (1) zmniejszają poziomy zużycia energii i (2) zwiększają udział odnawialnych źródeł energii w koszyku energetycznym i elektroenergetycznym, jak obiecały w starych KPEiK, oraz w jakim stopniu zwiększyły swoje ambicje w zaktualizowanych KPEiK. Tracker pozwala również łatwo zwizualizować, których celów energetycznych brakuje w starych lub nowych KPEiK; powinny one zostać uwzględnione przez państwa członkowskie w ostatecznej wersji aktualizacji KPEiK.

Data publikacji:

Opublikowano w październiku 2024 r. przez Climate Action Network Europe, Bruksela, Belgia.
Każda reprodukcja w całości lub w części musi zawierać tytuł i wskazywać wyżej wymienionego wydawcę jako właściciela praw autorskich.
Rozdział „Stan KPEiK w Polsce” zaktualizowano w listopadzie 2024.

Raport został opracowany przy udziale organizacji członkowskich CAN Europe:

BELGIA (BBL – Bond Beter Leefmilieu)
BUŁGARIA (Za Zemiata)
CHORWACJA (DOOR)
CYPR (Terra Cypria)
CZECHY (CDE – Centrum pro dopravu a energetiku)
DANIA (Vedvarende Energi and Danish92)
ESTONIA (ELF –Eestimaa Looduse Fond)
FRANCJA (RAC France)
NIEMCY (Germanwatch)
GRECJA (Greenpeace Greece and WWF Greece)
WĘGRY Magyar Természetvédők Szövetsége – Friends of the Earth Hungary)
IRLANDIA (EJNI)
WŁOCHY (WWF Italy)
POLSKA (Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju)
PORTUGALIA (ZERO)
SŁOWENIA (Focus)
HISZPANIA (SEO Birdlife)

W celu uzyskania dalszych informacji prosimy o kontakt:

Brigitta Boszo – brigitta.bozso@caneurope.org
Federico Mascolo – federico.mascolo@caneurope.org
Giulia Nardi – giulia.nardi@caneurope.org
Adriano Della Bruna – adriano.dellabruna@caneurope.org
[Wojciech Szymalski – w.szymalski@ine-isd.org.pl](mailto:w.szymalski@ine-isd.org.pl)

Projekt Together For 1.5 otrzymał dofinansowanie z programu LIFE Unii Europejskiej. Informacje i poglądy przedstawione w niniejszym dokumencie są poglądami autorów i niekoniecznie odzwierciedlają oficjalną opinię Komisji Europejskiej.

